

... Σ Η Μ Α ...

Ακούτε τη λαογραφική έκπομπή της Πανελληνίου Ένώσεως Ποντιακών Σωματείων - Ποντιακή Ήχώ - που γράφει και επιμελείται ο Στάθης Ευσταθιάδης.- Στή λύρα ο Γιωργούλης Κουγιουμτζίδης.-

... τό σήμα σβήνει ...

Φίλοι άκροαταί,

Στόν άείμνηστο Φίλων Κτενίδη, λαμπρό φορέα της ποντιακής μούσας, είναι αφιερωμένη ή σημερινή μας έκπομπή. Στά πλαίσιά της θά μεταδώσω με έκλεκτές νότες τούτης της μούσας.

Στήν Κρώμνη της ψυχής του ή ρίζα. Στήν Τραπεζούντα πρωτοαντικρύζει του ήλιου τό φώς τό 1889. Άριστοῦχος άπόφοιτος του Ψροντιστηρίου Τραπεζούντος. Έθνικός άγωνιστής από τή νεαρή του ήλικία. Στήν πρωτεύουσα των Μεγαλειομνημών τά πρώτα ποιητικά του σκιρτήματα μέ τίτλο "Τά κύματα". Έκεϊ έκδίδει και τό φιλολογικό περιοδικό "Έπιθεώρηση". Άγωνίζεται στήν πρώτη γραμμή για τήν άνεξαρτησία του Πόντου και ως Πρόεδρος του έθνικοῦ ελληνικοῦ συμβουλίου στο Αίκατερινοτάρ της Ρωσίας αλλά και ως άπλός στρατιώτης της ιδέας.

Σπουδάζει ιατρός ο Φίλων Κτενίδης και διακόπτει δυό φορές τις σπουδές του για να καταταγή έθελοντής στον ελληνικό στρατό τό 1912-13 και τό 1920. Όλα τά γεγονότα πριν από τον ξεριζωμό του ποντιακού ελληνισμού τά έζησε μέ τρόπο έντονο. Οι χαρές και οι καημοί από τή ζωή του Πόντου του έγιναν ψυχικό βίωμα, γι' αυτό και παρέμεινε άθεράπευτος νοσταλγός της γενέτειρας μέχρι της τελευταίας του πνοής.

Η ποιητική του ψυχή άγκάλιασε πρό παντός τήν τραγωδία του ξεριζωμοῦ. Αφιέρωσε σ' αυτήν 341 στίχους. Περιγράφει μ' αυτός τον ξεριζωμό μέ τρόπο συγκλονιστικό.

... λύρα σέ υπόκρουση ...

Η καμπάνα του Πόντου: θά χτυπά αιώνια και θά θυμίζει τήν τραγική έξοδο των Έλλήνων από τή γή του Πόντου.

. ΛΥΡ - ΤΡΑΓ

"Εναν πουλὶν κλπ. (οἱ τρεῖς πρῶτοι στίχοι)

(Ἡ λύρα ἐξακολουθεῖ σὲ ὑπόκρουση καὶ οἱ ἐπόμενοι στίχοι ἀπαγγέλλονται, ἀφοῦ προηγηθοῦν ὀρισμένες φράσεις)

Τραγικὴ ἢ πορεία τῶν ξερριζωθέντων, οἱ ὅποιοι ξεκινοῦν ἀπὸ ὅλες τὶς περιοχὲς τοῦ Πόντου μὲ κατεύθυνση τὴν Τραπεζοῦντα. Ἐκεῖ περιμένουν τὰ καράβια.

Ἡ Τραπεζοῦντα ἦν κυρά, Βασίλισσα καὶ ἀφέντρια
σιλέχρονος νοικοκυρά καὶ πάντα νέησα νύφε

. ἡ λύρα σταματᾷ

Οἱ ψυχὲς θέλουν νὰ μείνουν στὸν Πόντο. Ἡ ποντιακὴ μοῦσα θρηνεῖ. Οἱ στίχοι τοῦ Κτενίδη μὲ θρηνητικὴ κατάνυξη φανερώνουν τὸ περιεχόμενο τῆς παρακλήσεως τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Θεό.

. λύρα σὲ ὑπόκρουση

Θεὲ μ' δεῖξον τὴν δύναμη Σ'. Χριστέ μ' ποῦσον τὸ θάμα Σ'.
Ποῦσον με ἀσάλευτον ρασίν, ἄμῳ τὸν Ἀεν-Παῦλον
Νὰ μὴ 'πορῶ καὶ πορπατῶ, σὸν τόπο μ' ν' ἀπομένω...
Φῆμα τὰ πόρτας ἀνοιχτά, πόρτας καὶ παραθύρια
Θ' ἐμπαίν' ἄερας καὶ ἄνεμον καὶ θά βρῶν' τὴν καντήλαν
Θεὲ μ' Δεῖξον τ' ἡ δύναμη Σ'. Χριστέ μ' ποῦσον τὸ θάμα Σ'.
Ποῦσον με ποταμόπετραν βαρύν τὴν καπαρράχτε
Ποῦσον με σπέλιος κατωθύρ', σὴν γῆν καταχωμένον
Ποῦσον με, ἂν θέλτε, μικρὸν λιθάρι, ἂν θέλτε, ποῦσο με χῶμαν
Θεὲ μ'... ποῦσον με ἵντιαν θέλτε... Μόνον σὸν τόπο μ' ἄφες με.
Ἄφες με ἁδᾶ νὰ θάψκωμαι, σὸν τόπον ντ' ἐγεννέθω
σὸ μνηῆμαν ὅμπου ἔθαφα τὴν μάνα μ' καὶ τὸν κύρη μ'

Καὶ ἡ καμπάνα τοῦ Πόντου τοῦ Φίλωνος Κτενίδη, ἡ ὁποία ἀντηχεῖ τοὺς θρήνους καὶ τοὺς καημοὺς τοῦ ποντιακοῦ ἑλληνισμοῦ, τὴν τραγικὴ συμφορά του, κλείνει μὲ τοὺς ἀκόλουθους στίχους.

Χρόνια ἔρθαν καὶ ἐπέρασαν, καιροὶ ἔρθαν καὶ πᾶγνε
καὶ ἡ καμπάνα τὸ τρανόν, ἀναμέν... δίχως γλῶσσαν
Ἐμπαίν' ἄερας καὶ βοᾷ, ἄνεμος καὶ μουγυρίζει
Ἐμπαίνει εὐχὰς καὶ τραγωδεῖ, μπαῖνε κατάρας κλαίει
Ἐμπαίνει καὶ τ' ὀρόματα τ' ἡμέρας καὶ τ' ἡ Νύχτας
καὶ κρούει... καὶ κρούει... καὶ τραγωδεῖ καὶ θλίφνεται
ὁ Κόσμον.

. ΛΥΡ - ΤΡΑΓ

Ὁ Φίλων Κτενίδης εἶχε ἰδιαίτερη ἀδυναμία στ' ἡ λύρα. Ὁ συμπα-
τριώτης του κορυφαῖος λυράρης καὶ τραγουδιστὴς τῆς Κρώμνης Δῆμον τὸν
συγκινοῦσε βαθύτατα. Γιά τὸν ὑπέρῃχο αὐτὸν λυράρη ἔγραψε μακροσκελές
ποίημα μέ τίτλο "Ὁ θάνατον τῆ Δῆμο".

Κρωμέτες ἔν κεμεντζετζῆς ὁ Βερβελές ὁ Δῆμον

. λύρα σέ ὑπόκριση

"Ἀς ἀκούσωμε μερικoὺς στίχους κι' ἀπὸ τοῦτο τὸ ποίημα. Ἀποτελοῦν
ὕμνο στὴν ἀθάνατη μοῦσα τοῦ λυράρη Δῆμου.

Τῇ κοσμῖ τὰ πετούμενα ντὸ γλυκοκελαηδοῦνε
μόνον εἶναν ἐζέλεφαν μόνον εἶναν θαμάζνε
Εἶναν πού ὄνταν τραγωδεῖ ὄνταν σύρ' τὸ τοξάρν' ἀτ'
ὄνταν κρούγνε τὰ δάχτυλ' ἀτ' κι' ἀναστεν' ἀζν' τὰ κόρδας
τὰ πουλόπα μαγεύκουνταν νιὰ λαλοῦν.. νιὰ πετοῦνε...

Μπροστά σ' αὐτὸν τὸν λυράρη ἦρθε καὶ στάθηκε ἀνάλεστος ὁ χάροντας.

Χ.-Σοὺκ' Δῆμο κι' ἔλα μετ' ἐμέν, σοὺκ' σὴν Χαράν θά πᾶμε
ἔπαρ' τὴν λύρα σ' τὸ χρυσὸν τ' ἀργυρὸν τὸ τοξάρι σ'

Εἶναι μεσάνυχτα καὶ ὁ Δῆμον παραξενεύεται, γι' αὐτὸ καὶ δυσπιστεῖ.

Δ.-Ποῦ ἔν ὁ γάμον κι' ἡ χαρά καὶ ποῖος στεφανοῦται
ἀτώρα τὰ μεσάνυχτα καὶ θέλ' κι' ἐμέν σὸν Γάμον;

Ὁ ψυχαρπάχτης ἐξηγεῖ:

Χ.-Σὴν Γῆν ἐσου μαδεύτανε σὸν Ἄδην στεφανοῦνταν
καὶ θέλν' ἐσέν κεμεντζετζῆν ἐσέναν τραγωδιάνον

Δ.-Ἄμ' εὕρικον Καλόγερον εὔρα μοιρολογίστραν
Ἐγὼ σά γάμους τραγωδῶ, σά λειμφανα 'νὶ πάγω...

Καὶ ὅμως ὁ κοινὸς θνητὸς ἀκολουθεῖ καὶ πάλι τ' ἡ μοῖρα του.

Ἐμπρὶα ὁ Χ' αρον, κι' ἀπὸ πίσ' ὁ Δῆμον, παίζ' καὶ πάγνε
Τὰ ἄστρα οὐλῖα βζύγανε κι' ὁ Φέγγον ἐσκεπάγεθ
Ὁ Δῆμον παίζ' καὶ τραγωδεῖ κι' ἡ νύχτα ἀφουκρᾶται
κι' ἀναρωτᾶται ἂν ἀκούη τραγῶδ' γιὰ μορρολόγιν...

. ΛΥΡ - ΤΡΑΓ

Ἡ εὐγενικὴ καὶ ἥρωϊκὴ μορφή τοῦ ἀγωνιστῆ Ἀκρίτα θά παραμελῇ
αἰωνίᾳ. Τὴν ὕμνοῦν ἀθάνατα ποντιακὰ δημῶδη ἄσματα.

Γιά τὸν Ἀκρίτα ὁ Φίλων Κτενίδης, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα, γράφει...

Μιλάει ὁ ἴδιος ὁ Ἀκρίτας...

- Ἐγὼ εἶμαι τὸ Γένος ἡμ', εἶμαι ὁλθεν Ἔθνος
Εἶμαι τὸ Φῶς κέντισεν τῇ κόσμου τὴν σκοτίαν
εἶμαι τὸ δέντρον ντὸ ἀνθίζ' πάντα καὶ πρασινίζει
Εἶμαι τῇ κόσμου τὸ στυλάρ' τῇ Θεοῦ ἡ Εἰκόνα
Ἐγὼ εἶμαι ὁ Διγενῆς Τραντέλλενος Ἀκρίτας
Ἐνίκησα καὶ σκλάβωσα καὶ ἡμέρωσα καὶ ἐφένα...

. ΛΥΡ - ΤΡΑΓ

Ὁ Φίλων Κτενίδης καταπιάστηκε καὶ μὲ τὴ βουκολικὴ ποίηση. Ἀκοῦστε μερικοὺς σχετικοὺς στίχους του:

Ἐρθαν τ' ἀρνία σὸ μαντρίν τὰ πρόβατα τὰ κώμια
ἔρθεν καὶ ἡ κἀλὴ μ' σὸ καλύβ' ἡ ἐντάμωσεν ἐμένα
τὸ φίλεμαν ἄτς μανουσάκι, ἀγκάλια τς μυρωμένον
ἡ κάρδια τς παρχαρί νερόν, καὶ ἡ φῆ ἄτς ἀγιασμένον

. ΛΥΡ - ΤΡΑΓ

Καὶ γιὰ τὴν κόρη, ποὺ θέλησε νὰ γίνῃ ρομάννα, ἡ κτενίδειος μοῦσα δὲν ἔμεινε ἀδιάφορη.

Ἡ Δύσα ἐπερέωσεν καὶ ὁ Οὐρανὸν ἐφάνθεν
καὶ τ' ἡλ' τὸ φῶς ἐγόμεσεν τὸ πράσινον τὴν Πλάσιν
Ἐφάνθεν κλαδωτὸν λετζέκι καὶ ὀλδομαυρα μαλλία
ἔλαμφ' ὡς μάγλα κόνινα καὶ γερανὶν ζουπούναν
ἔλαμφαν κάρδιας ἄμον χιόν' καὶ ὀμμάτια ἄμον νύχτα
Ἀνάμεσα σὰ μάραντα καὶ ἄπες' σὰ μανουσάκια
ἡ κόρ' ἐπέγενεν σὸν Παρχάρ' νὰ γίνεταί ρομάννα...

. ΛΥΡ - ΤΡΑΓ

Ὁ Φίλων Κτενίδης δὲν ἦταν μόνον ποιητής. Τὴν ποντιακὴ λαογραφία, ἱστορία καὶ ἡθογραφία ὑπηρέτησε καὶ μὲ ἄλλους γόνιμους τρόπους. Ἐξέδιδε καὶ διη' ὑθυνε ἐπὶ 13 συναπτὰ ἔτη τὸ μηνιαῖο περιοδικὸ "Ποντιακὴ Ἑστία" ποὺ βραβεύθηκε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Ἐγραψε 18 ποντιακὰ θεατρικὰ ἔργα, μὲ τὰ ὅποια μπήκαν τὰ θεμέλια τοῦ ποντιακοῦ θεάτρου, ποὺ τὸ ξενί- νησε στὴν Ἑλλάδα ὁ ἀείμνηστος κορυφαῖος καλλιτέχνης Νίκος Σπανίδης. Ὁ Φίλων Κτενίδης, ὁ ὅποιος παρέδωσε τὸ πνεῦμα ~~τοῦ~~ στίς 13 Ἰουλίου 1963, ἀφησε πίσω του ἓνα πλούσιο καὶ πολὺπλευρο δημιουργικὸ ἔργο. Στὴ σημερινῇ ἐμπομπῇ σπαθῆκαμε κυρίως σὲ μερικὲς νότες ἀπὸ τὴν ποντιακὴ

του μουσα. 'Ωστόσο δέν μπορούμε νά κλείσωμε τήν έκπομπή χωρίς νά ανα-
φερθοῦμε στό πιό ὁμορφο ποίημά του κατά τήν ἴδια τήν πίστη τοῦ ποιη-
τῆ. Εἶναι ἡ Παναγία Σουμελά. Ἰδρυτής καί κτήτωρ τῆς Μονῆς, πού ἀνιστορή-
θηκε στά γραφικά ὑφώματα τοῦ Βερμίου, ὁ Φίλων Κτενίδης, πρόεδρος ἀπό
σῆροσουσάσεώροσου τοῦ ὁμωνύμου Σωματείου ἀπό τῆς συστάσεώς του μέχρι
τοῦ Ἰουλίου 1963. Ἐλεγε λοιπόν ὁ Φίλων Κτενίδης πρὶν ἀπό τήν ἀνιστό-
ρηση τῆς Σουμελά σέ μιὰ διάλεξή του:

"Ὅτι καί νά ποῦμε, ὅτι καί νά γράψωμε "ὅλα θά σβύσουν κι' ὅλα θά
χαθοῦν σχεδόν μαζί μας. Μόνον ἂν ὑψώσωμε τό Ἱερό Σύμβολο τοῦ Πόντου,
τῆς Παναγίας Σουμελά, τό κατ' ἐξοχήν ἐθνικό καί θρησκευ-
τικό σύμβολο τοῦ Πόντου, πάνω σέ μιὰ αἰωνόβια κορυφή ἐνός βουνοῦ, τότε
μόνον ὅλα ὅσα νοσταλγοῦμε καί ἀγαποῦμε θά πάρουν κάτι ἀπό τήν αἰωνιό-
τητα τοῦ βουνοῦ ἐκεῖνου καί ἀπό τήν αἰωνιότητα τῆς Μεγαλόχαρης τοῦ
Πόντου...". Ἐτσι καί ἔγινε. Τό μεγάλο ἐκεῖνο ὄνειρο τοῦ Κτενίδη ἔγινε
πραγματικότητα.

. ΛΥΡ - ΤΡΑΓ'

Ἐδῶ κλείνει ἡ έκπομπή μας. -Κοντά σας καί πάλι τήν ἐρχόμενη
ἐβδομάδα τήν ἴδια μέρα καί ὥρα.

. Σ Η Μ Α

Ἀκούσατε τή λαογραφική έκπομπή τῆς Πανελληνίου Ἑνώσεως Ποντιακῶν
Σωματείων - Ποντιακή Ἠχώ - πού γράφει καί ἐπιμελεῖται ὁ Στάθης Εὐστα-
θιάδης. -Στή λύρα ὁ Γιωργούλης Κουγιουμτζίδης. -

. τό σῆμα σβῆνει

Διά τό "καλῶς ἔχειν"

Ὁ ἐπὶ τῶν ραδιοφωνικῶν ἐκπομπῶν ὑπεύθυνος Σύμβουλος
τῆς Πανελληνίου Ἑνώσεως Ποντιακῶν Σωματείων.

[Handwritten signature]